

Revista Moldovenească de Drept Internațional și Relații Internaționale /
Moldavian Journal of International Law and International Relations /
Молдавский журнал международного права и международных отношений

2013, Issue 4, Volume 30, Pages 42-50.

ISSN 1857-1999

Submitted: 16. 10. 2013 | Accepted: 30.11. 2013 | Published: 15.12. 2013

**DREPT INTERNAȚIONAL PRIVAT
PRIVATE INTERNATIONAL LAW
МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО**

**ELIMINAREA CLAUZELOR ABUZIVE ÎN CONTRACTELE
DE CONSUM PRIN PRISMA CONFLICTULUI DE LEGI**

**ELIMINATION OF THE UNFAIR TERMS
IN CONSUMER CONTRACTS THROUGH CONFLICT OF LAWS**

**УСТРАНЕНИЕ НЕСПРАВЕДЛИВЫХ УСЛОВИЙ
В ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ ДОГОВОРАХ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КОЛЛИЙ ЗАКОНОВ**

BĂIEȘU Aurel, * PLOTNIC Olesea ** /
BAIESU Aurel, PLOTNIC Olesea /
БЭЕШУ Аурел, ПЛОТНИК Олеся

ABSTRACT:

**ELIMINATION OF THE UNFAIR TERMS IN CONSUMER CONTRACTS
THROUGH CONFLICT OF LAWS**

In the field of private international law can arise consumption disputes of individual consumer or a consumer association and a professional in the presence of foreign elements. Typically, the professional is not located in the same state with the plaintiff. Nowadays, by means of improved communication, such disputes may arise as a result of an advertisement made through television, the conclusion of contracts of sale by mail, on-line, and from the development of tourism, which facilitate the movement of people from one state to another.

The article examines issues relating to the elimination of unfair terms in the consumer contracts of private international law. The present study aims to explore ways to protect the economic interests of consumers and to investigate the possibility of providing legal solutions in terms of conflict of laws.

Key words: abusive term, consumer, private international law, consumer contract, conflict of laws.

JEL Classification: K33, K12, F53

РЕЗЮМЕ:

**УСТРАНЕНИЕ НЕСПРАВЕДЛИВЫХ УСЛОВИЙ В ПОТРЕБИТЕЛЬСКИХ
ДОГОВОРАХ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ КОЛЛИЙ ЗАКОНОВ**

В плане международного частного права могут возникнуть потребительские споры между потребителем или ассоциацией потребителей и экономическим агентом, с присутствием

* **BĂIEȘU Aurel** – Doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova; Judecător la Curtea Constituțională (Chișinău, Republica Moldova). / **BAIESU Aurel** – Doctor of Juridical Sciences, Associate Professor, The Moldova State University; Judge at the Constitutional Court (Kishinev, The Republic of Moldova). / **БЭЕШУ Аурел** – Доктор юридических наук, доцент, Молдавский государственный университет, Судья Конституционного суда (Кишинёв, Республика Молдова).

** **PLOTNIC Olesea** - Doctor în drept, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova (Chișinău, Republica Moldova). / **PLOTNIC Olesea** – PhD in law, lecturer, The Moldova State University (Kishinev, The Republic of Moldova). / **ПЛОТНИК Олеся** – Кандидат юридических наук, преподаватель, Молдавский государственный университет (Кишинёв, Республика Молдова).

иностранного элемента. Как правило, экономический агент не находится в том же государстве с заявителем. В настоящее время, благодаря современным средствам связи, споры такого рода могут возникнуть в результате рекламы на телевидении, заключения договоров купли продажи по почте, он-лайн, а также посредством развития туризма, который облегчает передвижение лиц из одного государства в другое.

В статье проанализированы вопросы, касающиеся устранения несправедливых условий в потребительских договорах с точки зрения международного частного права. Настоящее исследование являет собой анализ способов защиты экономических интересов потребителей и исследование возможностей предоставления юридических решений через призму коллизий законов.

Ключевые слова: несправедливые условия, потребитель, международное частное право, потребительский договор, коллизия законов

JEL Classification: K33, K12, F53

УДК: 341.9, 341.924, 341.983.42

REZUMAT:

ELIMINAREA CLAUZELOR ABUZIVE ÎN CONTRACTELE DE CONSUM PRIN PRISMA CONFLICTULUI DE LEGI

În planul dreptului internațional privat pot lua naștere litigiile de consum dintre un consumator individual sau o asociație de consumatori și un profesionist, în prezența elementului de extraneitate. De regulă, profesionistul nu are sediul în același stat cu reclamantul. În zilele noastre, prin intermediul mijloacelor de comunicare moderne, litigiile de acest tip pot să apară ca rezultat al unei publicități realizate prin intermediul televiziunii, al încheierii contractelor de vânzare-cumpărare prin corespondență, on-line, precum și în urma dezvoltării turismului, care facilitează circulația persoanelor dintr-un stat în altul.

În articol se analizează problematica cu privire la eliminarea clauzelor abuzive în contractele de consum pe planul dreptului internațional privat. Studiul prezent are rolul de a analiza modalitățile de protecție a intereselor economice ale consumatorilor și de a cerceta posibilitatea oferirii de soluții juridice prin prisma conflictului de legi.

Cuvinte cheie: clauză abuzivă, consumator, drept internațional privat, contract de consum, conflict de legi.

JEL Classification: K33, K12, F53

CZU: 341.9, 341.924, 341.983.42

În planul dreptului internațional privat pot lua naștere litigiile de consum dintre un consumator individual sau o asociație de consumatori și un profesionist, în prezența elementului de extraneitate. De regulă, profesionistul nu are sediul în același stat cu reclamantul. În zilele noastre, prin intermediul mijloacelor de comunicare perfecționate, litigiile de acest tip pot să apară ca rezultat al unei publicități realizate prin intermediul televiziunii, al încheierii contractelor de vânzare-cumpărare prin corespondență, on-line, precum și în urma dezvoltării turismului, care facilitează circulația persoanelor dintr-un stat în altul¹.

Atunci când reclamant într-un litigiu de drept internațional privat este un consumator al R. Moldova, el poate alege să introducă acțiunea fie la o instanță a R. Moldova, fie la una străină. Dacă alege să sesizeze o altă instanță decât cea de la domiciliul sau reședința sa obișnuită, consumatorul se poate confrunta cu anumite dificultăți procedurale. Mai întâi, poate fi obligat să prezinte cauțiune (*cautio judicatum solvi*), dacă statul instanței sesizate nu a semnat Convenția de Haga referitoare la procedura civilă din 01 martie 1954². Potrivit Convenției, cetățenii străini beneficiază de scutirea de orice garanție în procesul civil, pe bază de reciprocitate dintre cele două state – statul instanței sesizate și statul a cărui cetățenie o are consumatorul reclamant.

¹ Christianos V., Picod F. *Consummateurs*, în *Répertoire communautaire Dalloz*, aprilie 1996, p. 36 (nr. 300); *Livre vert: L'accès des consommateurs à la justice et le règlement des litiges dans la marché unique*, E.C. 1050/1993, p. 7.

² R. Moldova a aderat la Convenția de la Haga privind procedura civilă din 01 martie 1954 la data de 04 februarie 1993, cu intrarea în vigoare la 3 noiembrie 1993.

Legislația statului străin poate acorda scutiri și pe baza reciprocității legislative sau de fapt (nu numai a celei diplomatice).

Totodată, el poate întâmpina probleme legate de mijloacele de probă, de administrare a lor, de semnificația actelor procedurale în străinătate. În R. Moldova, consumatorii străini care sesizează instanțele R. Moldova se bucură de un regim național, în sensul că au aceleași drepturi și obligații procedurale ca și cetățenii R. Moldova (art. 1 și art. 22 din Codul de procedură civilă al R. Moldova³).

Fiecare stat are propriul său sistem de drept internațional privat și stabilește propriile reguli de competență în soluționarea litigiilor cu element de extraneitate⁴. Aspectele de drept internațional privat în litigiile de consum sunt guvernate de regulile privind conflictul de legi și respectiv de regulile privind conflictul de jurisdicții.

În cele ce urmează vom trata soluționarea conflictelor de legi în materie contractuală ce vizează interesele economice ale consumatorilor, precum și legea aplicabilă, atunci când norma conflictuală trimite la legea R. Moldova, sau legea R. Moldova se aplică ca o normă de aplicare necesară.

De regulă, consumatorii dobândesc produse prin încheierea de contracte de consum. Libera circulație a persoanelor și a mărfurilor favorizează încheierea de asemenea contracte în afara granițelor țării de domiciliu sau reședință a consumatorilor sau achiziționarea de produse de la profesioniști de naționalitate străină⁵.

Legea competentă pentru a reglementa condițiile de fond și efectele contractelor (*lex contractus*) se poate prezenta sub două forme⁶:

A) *lex voluntatis*, adică legea aleasă de părți în temeiul principiului autonomiei de voință;

B) legea determinată prin localizarea obiectivă a contractului, pe baza normelor juridice ale *lex fori*, adică în lipsa lui *lex voluntatis*.

A) În materie contractuală desemnarea legii aplicabile se face prin voința părților (*lex voluntatis*), conform principiului autonomiei de voință în dreptul internațional privat, iar contractul de consum nu face excepție. În situația în care părțile nu și-au exprimat voința în sensul indicării legii materiale aplicabile raporturilor dintre ele, o face legiuitorul prin dispozițiile de drept internațional privat cuprinse în articolele 1610-1624 din Codul civil al R. Moldova.

În ceea ce privește contractele, dreptul internațional privat al R. Moldova reglementează principiul *lex voluntatis* în art. 1610 alin. (1) din Codul civil al R. Moldova, potrivit căruia contractul este guvernat de legea aleasă prin consens de părți. Principiul *lex voluntatis* este consacrat și în unele convenții internaționale la care R. Moldova este parte. De exemplu, Convenția europeană privind arbitrajul comercial internațional (Geneva, 1961), ratificată de R. Moldova la 26.09.1997, ce prevede în art. VII, intitulat „legea aplicabilă” că „Părțile sunt libere să determine legea pe care arbitrii trebuie să o aplice fondului litigiului”⁷.

Posibilitatea părților de a desemna, prin voința lor, legea aplicabilă actului juridic (contractului de consum), își are temeiul juridic în dispozițiile normei conflictuale prevăzute de art. 1609 alin. (2) din Codul civil al R. Moldova, pentru actele juridice unilaterale, și cea prevăzută de art. 1610 pentru contracte, care permit ca voința părților să constituie punctul de legătură în materia condițiilor de fond ale actelor juridice, în general, și ale contractelor în special⁸.

Legea forului indică, implicit, și limitele în cadrul cărora voința părților se poate manifesta în mod valabil în determinarea unei legi care ar urma să cărmuiască condițiile de fond ale actului juridic. Astfel, voința părților nu poate produce efecte juridice prin ea însăși, independent sau împotriva sistemului de drept care îi este aplicabil⁹. Voința părților nu are o valoare juridică proprie originară, ci numai o valoare

³ Codul de procedură civilă al R. Moldova, nr. 225-XV din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al R. Moldova nr. 111-115/451 din 12.06.2003.

⁴ Filipescu I.P. Drept internațional privat. Vol. I. București: Ed. Actami, 1997, p. 206; Macovei I. Drept internațional privat. Vol. I. Iași: Ed. Ars Longa, 1999, p. 25; Jakotă M.V. Drept internațional privat. Vol. I. Iași: Ed. Fundației «Chemarea» 1997, p. 19; Popescu T.R. Drept internațional privat. București: Ed. Romfel, 1994, p. 18; Mayér P. Droit international privé. Paris: Ed. Montchrestien, 1994, p. 187-188.

⁵ Calais-Auloy J., Steinmetz F. Droit de la consommation, 7^{em} édition. Paris: Dalloz, 2006, p. 36-41.

⁶ Babără V. Drept internațional privat. Chișinău: Ed. Elena-V.I, ediția III-a, 2009, p. 246.

⁷ Monitorul Oficial nr. 67-68/1997.

⁸ Babără V. *Op. cit.*, p. 247.

⁹ Babără V. *Op. cit.*, p. 247.

derivată, adică orice efect juridic acordat voinței părților are o valoare numai în temeiul legii¹⁰.

Principiul autonomiei de voință în dreptul internațional privat se distinge radical de libertatea contractuală din dreptul intern¹¹, fiind o regulă conflictuală care autorizează părțile contractante să aleagă legea aplicabilă convenției lor¹².

Deși principiul autonomiei de voință este privit ca o normă conflictuală, considerăm că acesta se deosebește de regulile de conflict clasice, deoarece pe când norma conflictuală este o regulă de drept a forului, care desemnează legea aplicabilă unui raport juridic cu element de extraneitate și care se impune părților, principiul autonomiei de voință este o regulă care permite părților să aleagă ele însele această lege aplicabilă. Totodată remarcăm că principiul autonomiei de voință presupune nu numai regula de conflict a forului, care dă posibilitatea părților contractante să desemneze legea aplicabilă, dar și alegerea efectivă a acesteia de către părți prin acordul lor de voință.

În R. Moldova legiuitorul supune contractele încheiate cu consumatorii și profesioniștii regimului comun (a) și reglementează protecția consumatorilor ca o normă de aplicare necesară imediată (b).

Regimul comun (a) înseamnă aplicarea principiului autonomiei de voință fără restricții, astfel încât părțile pot alege orice lege, indiferent dacă aceasta are sau nu o legătură cu contractul încheiat¹³, singura condiție legală fiind ca alegerea „să fie expresă sau să rezulte din conținutul contractului sau din alte împrejurări” (art. 1610 din Codul civil al R. Moldova).

În materia contractelor de consum în cadrul dreptului internațional privat, principiul autonomiei de voință nu prezintă particularități, astfel încât părțile, profesionistul și consumatorul,

pot alege, prin consens, orice lege aplicabilă contractului. În aceste circumstanțe, uneori autonomia de voință poate fi folosită de profesionist în mod abuziv în favoarea sa¹⁴, deoarece acordul (consensul) nu derivă din concursul a două voințe egale și libere, astfel creându-se un dezechilibru contractual între profesionist și consumator. Acest fapt se explică prin aceea că consumatorul nu participă la redactarea clauzelor contractuale, ci doar aderă la un contract-tip (de adeziune)¹⁵, pe care i-l propune profesionistul, neavând posibilitatea de a-l modifica în vreun fel. Alegerea, dictată de fapt de cealaltă parte datorită poziției sale de superioritate, riscă să se facă asupra unei legi care asigură o protecție slabă sau nu oferă nici o protecție, în special în circumstanțele în care părțile pot alege o lege care nu are nici o legătură cu contractul de consum.

În acest sens, în vederea asigurării protecției părții slabe, a consumatorului, principiul autonomiei de voință ar trebui să aibă o acțiune limitată, în sensul că posibilitatea de a alege legea aplicabilă ar trebui să se rezume doar la legile care oferă consumatorului o mai bună protecție decât legea țării lui de domiciliu sau de reședință. În Regulamentul (CE) privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială din 22 decembrie 2000, contractele încheiate de consumatori sunt supuse legii alese de părți, cu condiția ca legea astfel aleasă să nu priveze consumatorul de protecția pe care i-o asigură dispozițiile imperative ale legii țării în care consumatorul își are reședința obișnuită, dacă sunt respectate anumite condiții prevăzute în regulamentul dat.

O asemenea normă conflictuală ar avea două puncte de legătură: unul obiectiv, reprezentat de domiciliul sau reședința consumatorului și punctul de legătură al voinței, care ar fi subordonat comparării regulilor materiale ale legii alese cu acelea ale legii obiectiv aplicabile (ale legii domiciliului sau reședinței consumatorului). Alegerea ar deveni efectivă și și-ar produce efectele numai în cazul în care dispozițiile materiale din legea aleasă ar fi mai

¹⁰ Popescu T.R. *Op. cit.*, p. 188.

¹¹ Filipescu I.P. *Op. cit.*, p. 83.

¹² În dreptul privat intern principiul autonomiei de voință este fondat pe libertatea contractuală, cu respectarea normelor imperative, astfel încât părțile pot încheia orice convenții, cu obligația de a respecta ordinea publică în dreptul intern (adică regulile imperative) și bunele moravuri. A se vedea: Carlier J.-Y. *Autonomie de la volonté et statut personnel. Etude prospective de droit international privé*. Bruxelles: Etablissement Emile Bruylant, 1992, p. 132-133; Jakotă M.V. *Op. cit.*, p. 187-188.

¹³ Jacquet J.-M. *Principe d'autonomie et contrats internationaux*. Paris: Ed. Economica, 1983, p. 177, 225-235.

¹⁴ Pommier J. Ch., *Principe d'autonomie et la loi du contrat en droit international privé conventionnel*. Paris: Ed. Economica, 1992, p. 155-157; Chardin N. *Le contrat de consommation de crédit et l'autonomie de la volonté*. Paris: L.G.D.J., 1988, p. 29.

¹⁵ Stark B., Roland H., Boyer L. *Obligations. 2. Contrat*. Paris: Ed. Litec, 1995, p. 52.

favorabile consumatorului, decât cele ale legii obiectiv aplicabile¹⁶.

O asemenea soluție, deși destinată să asigure o protecție minimă consumatorului, prezintă și inconveniente:

– compararea normelor materiale din cele două legi apare ca fiind dificilă; judecătorul trebuie să identifice legile și să compare dispozițiile lor cu privire la ansamblul avantajelor și dezavantajelor, în funcție de interesul general al consumatorilor și nu al consumatorului implicat în litigiul supus soluționării, evitând astfel cumulum normelor protective din cele două legi, care aparțin unor suveranități diferite¹⁷. Totodată, judecătorul are o mare libertate de apreciere a legii celei mai favorabile, ceea ce face ca soluția să fie impredictibilă, fapt ce este în dezavantajul consumatorului;

– derogă de la principiul neutralității normei conflictuale obișnuite¹⁸. Neutralitatea normei conflictuale constă în raționamentul necesar-abstract al judecătorului, care determină legea aplicabilă în funcție de punctele de legătură ale raportului juridic litigios cu mai multe sisteme de drept, fără a compara conținutul legilor în conflict, astfel încât dreptul conflictual este un drept fără o dimensiune socială. Dacă, după alegerea legii aplicabile contractului de consum, judecătorul compară normele materiale ale legii alese cu cele ale legii domiciliului sau reședinței consumatorului și înlătură legea aleasă pe motiv că este mai puțin protectoare, decât legea domiciliului sau reședinței, în aceste condiții neutralitatea normei conflictuale este înlăturată¹⁹.

Totuși, ținem să menționăm că aplicarea limitată a principiului autonomiei de voință în cazul contractelor de consum nu face, obiectul prevederilor legale de drept internațional privat al R.Moldova. Principiul autonomiei de voință funcționează fără restricții. Dacă în contractul semnat de consumator este inserată o clauză abuzivă, indicând o lege ce asigură o protecție insuficientă, consumatorul poate solicita instanței anularea clauzei. Admiterea acțiunii conduce la înlăturarea legii astfel desemnate și înlocuirea ei

cu cea indicată de dispozițiile articolelor 1610-1613 Codul civil al R. Moldova.

O altă modalitate de înlăturare a legii alese de părți, când este o lege străină neprotectoare, este invocarea ordinii publice în dreptul internațional privat. Ordinea publică este excepția pe care judecătorul o ridică atunci când legea străină normal competentă contravine principiilor fundamentale ale dreptului instanței²⁰. Un asemenea principiu poate fi realizat prin asigurarea protecției părții slabe în contractele de consum²¹. Judecătorul apreciază dacă protecția consumatorului reprezintă sau nu un principiu fundamental al forului și, în caz afirmativ, după examinarea conținutului legii străine, o înlătură invocând ordinea publică dacă se constată că nu asigură o protecție suficientă a consumatorului. Autorul Jakotă M.V.²², susține că litigiile ce au ca obiect contractele de consum, excepția ordinii publice nu poate fi ridicată, deoarece normele care reglementează protecția consumatorilor sînt norme de aplicare imediată. Însă, după părerea noastră în cazul principiului *lex voluntatis* nu poate fi invocată excepția ordinii publice²³.

Potrivit art. 1581 din Codul civil al R. Moldova privind clauza de ordine publică, norma de drept străin aplicabilă în conformitate cu art. 1576 alin. (1) nu se aplică în cazul în care consecințele aplicării ei ar contraveni ordinii publice a Republicii Moldova. În cazul înlăturării legii străine, se va aplica legea respectivă a Republicii Moldova. Privind aplicarea normelor imperative, art.1582 al Codului civil al R.Moldova prevede că dispozițiile prezentei cărți nu afectează acțiunea normelor imperative de drept ale Republicii Moldova care, în virtutea indicării în normă sau în virtutea importanței lor deosebite pentru asigurarea drepturilor și intereselor subiectelor de drept civil, reglementează raporturile respective indiferent de dreptul aplicabil. Respectiv alin. (2) prevede că refuzul de a aplica norma de drept străin nu poate fi întemeiat exclusiv pe deosebirile dintre sistemul de drept, politic și economic al statului străin și, respectiv, cel al Republicii Moldova.

¹⁶ Kassis A. Le nouveau droit européen des contrats internationaux. Paris: L.G.D.J., 1993, p. 334-342; Mayér P. Droit international privé. Paris: Ed. Montchrestien, 1994, p. 463-464; Carlier J-Y. *Op. cit.*, p. 97.

¹⁷ Pommier J. Ch. *Op. cit.*, p. 182-185.

¹⁸ Ibidem, p. 205-206.

¹⁹ Carlier J-Y. *Op. cit.*, p. 99.

²⁰ Jakotă M.V. *Op. cit.*, p. 230; Ferry C. La valabilité des contrats en droit international privé. France/USA, L.G.D.J., Paris, 1989, p. 45.

²¹ Mayér P. *Op. cit.*, p. 519.

²² Jakotă M.V. *Op. cit.*, p. 230.

²³ Filipescu I.P. Drept internațional privat. Vol.II. București: Ed.Actami, 1997, p. 94.

În cazul reglementării protecției consumatorilor ca o normă de aplicare necesară imediată (b), ca o lege de poliție, aceasta pune mai întâi problema identificării lor, deoarece legiuitorul, în majoritatea cazurilor, nu se pronunță cu privire la natura normelor juridice pe care le edictează. În literatura de specialitate se consideră că legile de aplicare necesară sînt reguli materiale care apără organizarea economică, politică sau socială a unui stat și a căror aplicare, din acest motiv, este obligatorie²⁴. O lege de aplicare necesară este, deci, o regulă substanțială, determinată de ordinea juridică a forului, care trebuie aplicată tuturor relațiilor juridice ce au legătură cu această ordine, indiferent care ar fi legea aplicabilă, desemnată de o regulă de conflict. Aplicarea ei imediată este justificată de conținutul și scopul său, cum ar fi protejarea părții contractante slabe în contractele de consum²⁵.

Normele de aplicare necesară aparțin dreptului național în cazul unor conflicte ce se referă la un anumit teritoriu. Legile relative la protecția consumatorului sînt considerate de aplicare necesară, datorită faptului că tind la ocrotirea unui interes general, al tuturor consumatorilor, astfel încît neaplicarea lor ar aduce atingere organizării sociale a statului respectiv.

După unii autori, legile de aplicare necesară nu reprezintă o regulă de conflict, pentru că se aplică înainte de apariția conflictului de legi²⁶. În Convenția de la Roma din 1980, în art.7 se arată că atunci cînd trebuie să se aplice, în baza convenției, legea unei anumite țări, este posibil să se aplice dispozițiile imperative ale legii unei alte țări, cu care raportul juridic are o legătură strînsă, dacă aceste dispoziții sînt aplicabile, indiferent de legea sub imperiul căreia a fost supus contractul.

Există situații cînd aplicarea legii R.Moldova oferă o protecție mai slabă decît aplicarea legii desemnate conform principiului autonomiei de voință a părților contractante. Legislația R.Moldova privind protecția consumatorilor nu acoperă întreaga sferă a răspunderii contractuale față de consumatori, iar sancțiunile aplicate profesioniștilor sînt, relativ, ușoare. Avînd în

vedere că la momentul actual nu există practică judiciară în materie, este dificil de apreciat natura normelor.

B) În situația în care părțile nu și-au manifestat voința, potrivit art. 1611 alin. (1) din Codul civil al R.Moldova, „se va aplica legea statului cu care contractul prezintă cele mai strînse legături”. Sistemul de drept cu care contractul are cele mai strînse legături trebuie stabilit pentru fiecare raport juridic în parte de către instanță în funcție de totalitatea circumstanțelor de drept și de fapt, precum și de particularitățile pe care le prezintă raportul juridic respectiv. Se consideră că legăturile cele mai strînse există cu sistemul de drept al celui stat unde debitorul prestației caracteristice contractului dat are, la momentul încheierii contractului, domiciliul sau, în lipsă de domiciliu, reședința ori este înregistrat în calitate de persoană juridică²⁷.

Prin urmare, art. 1611 alin. (1) din Codul civil al R. Moldova stabilește în calitate de puncte de legătură cu un anumit sistem de drept domiciliul sau, în lipsa acestuia, reședința persoanei fizice debitor al prestației caracteristice ori locul înregistrării persoanei juridice debitor al prestației caracteristice. Cînd pentru același debitor există mai multe puncte de legătură, instanța trebuie să stabilească cu care dintre ele contractul are cele mai strînse legături.

În cazul în care ambele părți ale contractului au domiciliul sau reședința ori sunt înregistrate în același stat, se aplică, de regulă, sistemul de drept al celui stat. Statul și persoanele juridice de drept public se supun mai greu unui drept străin decît persoanele fizice și juridice. De aceea, pentru contractele cu acestea, dreptul aplicabil va fi dreptul statului respectiv. Medicii, avocații și notarii prestează servicii reglementate de dreptul public. În contractele cu ei se prezumă până la dovada contrară că se aplică dreptul unde ei sunt admiși să practice²⁸.

Prin stabilirea legii domiciliului sau reședinței părții ce furnizează prestația ca avînd cele mai strînse legături cu contractul, legiuitorul a renunțat la practica desemnării legii aplicabile prin cercetarea voinței prezumate a părților. De regulă, debitorul prestației este un profesionist, pentru care contractul încheiat joacă un rol

²⁴ Kassis A. Le nouveau droit européen des contrats internationaux. Paris: L.G.D.J., 1993, p. 180; Filipescu I.P. Drept internațional privat. Vol. I. București: Ed. Actami, 1997, p. 40-41; Jakotă M.V. Drept internațional privat. Vol.II. Iași: Ed. Fundației «Chemarea», 1997, p. 62-63.

²⁵ Kassis A. *Op. cit.*, p. 446.

²⁶ *Ibidem.*, p.181-183.

²⁷ Buruiiană M. Comentariul art. 1611 din Codului Civil al R.Moldova. Vol. II. Chișinău: Editura ARC, 2005, p. 1334.

²⁸ *Ibidem.*, p. 1335.

important în viața economico-socială în care își desfășoară activitatea. Pe când cealaltă parte contractantă este, de regulă, un client pentru care contractul nu este decât o operațiune întâmplătoare în viața lui²⁹. De aceea, contractul prezintă cele mai strânse legături cu legea domiciliului sau a reședinței debitorului.

Pe planul dreptului internațional privat, în ceea ce privește determinarea legii contractului în cazul când părțile nu și-au exprimat voința cu privire la această lege, s-au conturat două soluții. Potrivit primei soluții, în lipsa unei alegeri din partea contractanților, se consideră că se aplică legea statului cu care contractul are legăturile cele mai strânse, soluție de fapt consacrată în dreptul conflictual al R.Moldova. Potrivit altei soluții, se consideră că în lipsa lui *lex voluntatis* contractul este supus, în principal, legii locului încheierii și, în subsidiar, legii locului executării³⁰.

În dreptul conflictual al R.Moldova legea locului încheierii actului se aplică numai pentru localizarea obiectivă a actelor juridice unilaterale. Astfel, potrivit art. 1609 alin. (1) din Codul civil al R. Moldova, condițiile de fond ale actului juridic sînt guvernate de legea aleasă de autorul lui sau de legea statului cu care actul juridic are cele mai strânse legături sau de legea locului unde actul juridic unilateral este întocmit. Precizarea care se impune, constă în faptul că în privința actelor juridice unilaterale este utilizat un criteriu principal de localizare obiectivă – legăturile cele mai strânse și unul subsidiar – legea locului întocmirii actului³¹.

În cazul relațiilor de consum, interesul consumatorului poate fi însă încălcat prin aplicarea legii vânzătorului sau prestatorului de servicii, care este posibil să nu îi asigure protecția pe care dispozițiile unei alte legi i le-ar putea oferi. Astfel, se motivează de ce în Convenția de la Roma 1980 nu se aplică o regulă de conflict specială contractelor de consum. Totuși, în dependență de circumstanțe, consumatorul poate dovedi că nu legea agentului economic este aceea ce prezintă cele mai strânse legături cu contractul, ci legea domiciliului sau a reședinței sale,

demonstrînd că este indicată din mai multe puncte legătură. De exemplu, contractul a fost executat și i-a cauzat prejudicii în țara sa, sau profesionistul are o reprezentanță sau o filială în R.Moldova. În această situație, judecătorul dispune de o putere de apreciere, avînd posibilitatea de a stabili că legea aplicabilă este legea R.Moldova sau, dacă există legături cu alt stat, legea aceluia stat, diferită de cea a vânzătorului.

În unele cazuri este posibil, ca legea vânzătorului sau prestatorului de servicii să conțină dispoziții cu conținut mai protector decît legea națională a consumatorului, interesul acestuia fiind aplicarea prezumției prestației. În situația contractelor-tip, ca cea mai obișnuită formă de încheiere a contractelor de consum, atunci cînd nu există o clauză de desemnare a legii aplicabile, consumatorul va accepta ca *lex contractus*, legea debitorului prestației, ca fiind aceea care prezintă cele mai strânse legături cu contractul. În cazurile în care consumatorul încheie contracte la distanță sau prin corespondență se va aplica aceeași lege, și anume a profesionistului.

Legea contractului, sub ambele forme de exprimare, fie *lex voluntatis*, fie localizarea obiectivă, reglementează condițiile de fond și efectele contractului. Potrivit art. 1612 din Codul civil al R. Moldova, domeniul de aplicare a legii contractului cuprinde în special:

- a) interpretarea contractului; b) drepturile și obligațiile părților; c) executarea contractului;
- d) consecințele neexecutării sau executării necorespunzătoare a contractului; e) încetarea contractului; f) consecințele nulității sau nevalabilității contractului; g) cesiunea creanțelor și preluarea datoriei în legătură cu contractul.

Enumerarea aspectelor reglementate de legea contractului, conform prezentului articol, este una exemplificativă. Alte aspecte ale contractului pot fi supuse, de asemenea, legii aplicabile în conformitate cu prezentul articol, dacă nu este prevăzut altfel. În privința cesiunii creanțelor, legea contractului (care este legea creanței cedate) reglementează caracterul cesibil (sau incesibil) al creanței, condițiile cesiunii, în raportul dintre cedent și cesionar, raportul dintre cesionar și debitorul cedat (deși formalitățile de notificare cad sub imperiul legii locului unde se efectuează), dreptul debitorului de a exercita retractul litigios, obligațiile între cedent și

²⁹ Schnizer M. Les contrats internationaux en droit international privé suisse. Cours de l'Académie de droit international, 1969-I, tome 123, p. 580 citat de Kassiss A. Le nouveau droit européen des contrats internationaux. Paris: L.G.D.J., 1993, p. 291.

³⁰ Babără V. *Op. cit.*, p. 45.

³¹ Băieșu A. Contractele comerciale internaționale. Chișinău: CEP USM, 2007, p. 70.

cesionar. Subrogația convențională este supusă legii contractului. Legii contractului îi sunt supuse delegația și novația. Compensația este reglementată, de asemenea, de legea aplicabilă contractului³².

Să admitem că un consumator din R. Moldova a încheiat un contract de vânzare-cumpărare la distanță cu o firmă franceză, având ca obiect un aparat electrocasnic. Părțile nu aleg legea aplicabilă contractului, așa încât, potrivit dreptului internațional privat al R. Moldova, se aplică legea statului în care își are sediul debitorul prestației caracteristice, care este legea vânzătorului (art. 1611 alin. (1) din Codul civil al R. Moldova). În contract se stipulează că vânzarea nu se consideră perfectată decât după ce au trecut 7 zile de la primirea de către consumator a aparatului comandat. Interpretarea acestei clauze se va face potrivit legii franceze care acordă un termen de gândire consumatorului, pe parcursul căruia el poate reveni asupra consimțământului exprimat.

Nu se va considera, deci, că vânzarea este încheiată sub condiție (suspensivă, rezolutorie sau chiar potestativă) sau că este vorba doar de o promisiune de vânzare³³, ca urmare a faptului că sistemul de drept al R. Moldova nu cunoaște un asemenea termen de reflecție. Interpretarea naturii termenului de 7 zile se va face după *lex contractus*. Interpretarea contractului este o problemă de drept care depinde de conținutul lui. Și cum legea aplicabilă contractului este aceea care îi guvernează fondul, și interpretarea va fi supusă aceleiași legi. Există autori³⁴ care susțin că și *lex fori* joacă un rol în interpretare: legea instanței sesizate autorizează judecătorul să interpreteze contractul și prevede posibilitatea controlului interpretării de către instanțele superioare. Cele două aspecte nu au însă legătură cu interpretarea. Primul este o consecință firească ce decurge din însăși sesizarea instanței, iar cel de-al doilea este o chestiune de procedură și de organizare judiciară a instanțelor forului (care oricum este supus lui *lex fori*)³⁵.

Executarea obligațiilor contractuale va fi cârmuită tot de legea franceză, însă modul de

executare va fi supus, legii R. Moldova, deoarece contractul se execută în R. Moldova.

Dacă una din părți nu-și execută obligațiile contractuale sau și le execută parțial și prin neexecutare se cauzează prejudicii celeilalte, legea franceză va stabili care sunt consecințele ce decurg din aceasta.

În ce privește evaluarea prejudiciului, instanța trebuie să țină seama de condițiile economice și sociale din R. Moldova, fiind injust ca un consumator moldovean prejudiciat prin încheierea unui contract de consum cu un agent economic din R. Moldova să obțină o despăgubire mult mai mică decât consumatorul care a contractat cu un profesionist francez. În partea ce ține modul de încetare a obligațiilor contractuale de consum și nulitatea contractului de consum, acesta se va supune dreptului francez.

Potrivit art. 1617 alin. (1) din Codul civil al R. Moldova, răspunderea pentru produse viciate constituie singura modalitate specifică de protecție a consumatorului, prin mijloace de drept internațional privat, astfel încât constatăm că instituția clauzelor abuzive nu este acoperită de normele dreptului internațional privat în cazul contractelor de consum, problema abuzului de drept nefiind soluționată.

Astfel, conform art. 1617 alin. (1) din Codul civil al R. Moldova pretențiile cu privire la despăgubiri pentru prejudiciile cauzate de produse viciate sunt guvernate, la alegerea consumatorului prejudiciat de:

- a) legea statului pe al cărui teritoriu își are domiciliu sau reședința persoana prejudiciată;
- b) legea statului pe al cărui teritoriu a fost dobândit produsul, cu condiția ca producătorul sau furnizorul să facă dovada faptului că produsul a fost pus pe piața aceluia stat fără acordul său.

Din dispozițiile art. 1617 alin. (1), sub aspectul legii aplicabile se desprind următoarele concluzii:

- consumatorul prejudiciat are posibilitatea de a alege dreptul aplicabil;
- alegerea poate fi făcută asupra uneia dintre cele două legi menționate, adică legea domiciliului sau reședinței consumatorului sau legea statului de unde a fost dobândit produsul. Totuși, legea acestui stat nu se va aplica în cazul în care producătorul face dovada că produsul a fost pus în circulație pe piața aceluia stat fără consimțământul său, adică independent de voința sa³⁶.

³² Buruiană M. *Op. cit.*, p. 1338.

³³ Beauchard J. *Droit de la distribution et de la consommation*. Paris: P.U.F., 1996, p. 390; Damon-Naert F. *Les relations entre professionnels et consommateurs en droit belge, dans La protection de la partie faible dans les rapports contractuels. Comparaisons franco-belge*, p. 227-228.

³⁴ Kassis A. *Op. cit.*, p. 411.

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Babără V. *Op. cit.*, p. 267.

Totodată, art. 1617 alin. (2) stabilește că pretențiile indicate în alin. (1) pot fi formulate numai dacă produsele fac parte din consumul personal sau familial, textul dat instituind o condiție importantă a răspunderii, ce derivă din noțiunea de „consumator” enunțată de legiuitor în art. 1 al Legii nr.105-XV din 13.03.2003 privind protecția consumatorilor.

În concluzie putem afirma că în Cartea a cincea a Codului civil „Dreptul internațional privat”, în Titlul II „Normele conflictuale”, în partea ce ține protecția drepturilor consumatorilor este consacrată doar o normă conflictuală, și anume art.1617 privind „răspunderea pentru produsele viciate”. În situația dată constatăm că în cazul contractelor de consum instituția clauzelor abuzive nu este acoperită de normele dreptului internațional privat, astfel încât problema caracterului abuziv a unei clauze nu este soluționată. Prin urmare, în cazul unor raporturi cu element de extraneitate, consumatorul urmează să recurgă la normele conflictuale generale privind obligațiile contractuale în vederea declarării nulității unei clauze speciale.

Bibliografie:

1. Babără V. Drept internațional privat. ediția III-a. Chișinău: Ed. Elena –V.I, 2009. 418 p.
2. Băieșu A. Contractele comerciale internaționale. Chișinău: CEP USM, 2007. 333 p.
3. Beauchard J. Droit de la distribution et de la consommation. Paris: P.U.F., 1996. 420 p.
4. Calais-Auloy J., Steinmetz F. Droit de la consommation, 7em édition. Paris: Dalloz, 2006. 681 p.
5. Carlier J-Y, Autonomie de la volonté et statut personnel. Etude prospective de droit international privé. Bruxelles; Etablissement Emile Bruylant, 1992. 468 p.
6. Chardin N. Le contrat de consommation de crédit et l'autonomie de la volonté. Paris: L.G.D.J., 1988. 330 p.
7. Christianos V., Picod F. Consommateurs. Dans: Répertoire communautaire Dalloz, aprilie 1996, nr. 300, p. 36
8. Codul de procedură civilă al R.Moldova, nr. 225-XV din 30.05.2003. În: Monitorul Oficial al R.Moldova nr.111-115/451 din 12.06.2003.
9. Damon-Naert F. Les relations entre professionnels et consommateurs en droit belge, dans La protection de la partie faible dans les rapports contractuels. Comparaisons franco-belge. Dalloz, 2007.

10. Ferry C. La valabilité des contrats en droit international privé. Paris: France/USA, L.G.D.J., 1989.

11. Filipescu I.P. Drept internațional privat. Vol.I. București: Ed.Actami, 1997. 575 p.

12. Jacquet J.-M. Principe d'autonomie et contrats internationaux. Paris: Ed. Economica, 1983. 342 p.

13. Jakotă M.V. Drept internațional privat. Vol.I. Iași: Ed. Fundației «Chemarea», 1997. 290 p.

14. Jakotă M.V. Drept internațional privat. Vol.II. Iași: Ed. Fundației «Chemarea», 1997. 276 p.

15. Kassis S. A. Le nouveau droit européen des contrats internationaux. Paris: L.G.D.J., 1993. 598 p.

16. Livre vert: L'accès des consommateurs à la justice et le reglement des litiges dans la marché unique. E.C. 1050/1993, p.7.

17. Macovei I. Drept internațional privat. Vol. I. Iași: Ed. Ars Longa, 1999. 269 p.

18. Mayér P. Droit international privé. Paris: Ed. Montchrestien, 1994. 676 p.

19. Pommier J. Ch. Principe d'autonomie et la loi du contrat en droit international privé conventionnel. Paris: Ed. Economica, 1992. 382 p.

20. Popescu T.R. Drept internațional privat. București: Ed. Romfel, 1994. 1365 p.

21. Starck B., Roland H., Boyer L. Obligations.2. Contrat. Paris: Ed. Litec, 1995. 382 p.

**Copyright© Aurel BĂIEȘU,
Olesea PLOTNIC, 2013.**

Contacte / Contacts / Контакты:

The Moldova State University.

60, A. Mateevici str., Chisinau, The Republic of Moldova, MD 2009.

Tel: (+373) 69133293

E-mail: plotnicolesea@yahoo.com

Tel: (+373) 22577731

E-mail: aurelbaiesu@yahoo.com